जीवानां जीवनं परम्। नत्वाद्यं सरसं शीतं शोभने राजते स्थितम्। प्रदद्यादप्रतिहतं सुखस्थानवलोकयन्। प्रसन्नं कारयेत्तस्मां भोजनं शक्तितो द्विजान्। अनेन विधिना वस्तु शीघ्रं तापप्रशमनम्। पानीयसुत्तमं दद्यात्तस्य पुण्यफलं शृणु। कपिलाशतदानस्य सम्यग्दत्तस्य यत् फलम्। तत्पुण्यफलमाप्नोति सर्वदेवैः सुपूजितः। पूर्णचन्द्रप्रतीकाशं विमानमधिरुह्य सः। याति देवेन्द्रनगरं पूज्यमानोऽप्सरोगणैः। त्रिंशत्कोट्यो हि वर्षाणां यत्रगन्धर्वसेवितम्। पुण्यक्षयादिहागत्य चतुर्वेदो द्विजो भवेत्। ततःपरं पदं याति पुनराहृत्तिदुर्लभम्"।

पानीयामलक न० कर्म०। (पानिआमला) वृक्षभेदे "पानीयामलकं दोषत्रयज्वरविशोषनम्। रूक्षं स्वादु सुखशुद्धिकरं मलविशुद्धिकृत्" राजवल्लभः।

पानीयालु पु० पानीयजात आलुः शा०त०। (पानीआलु) वृक्षभेदे राजनि० "पानीयालुस्त्रिदोषघ्नः सन्तर्पणकरः परम्"। [बा० य टाप्। वल्लजायां राजनि०।

पानीयाश्वा स्त्री पानीयं जलमश्नाति भूतेन अश्व—भोजने

पान्थ त्रि० पन्थानं नित्यं गच्छति अण् पन्थादेशः। नित्यं पथि गन्तरि १पथिके अमरः। २विरोगिनि च त्रि०।

पान्थायन त्रि० पथोऽदूरदेशादि पथिन्+पन्था० फक् पन्थादेशः। मार्गस्यादूरदेशादौ।

पान्नागारि पुंस्त्री० पन्नागारस्य ऋषेरपत्यं युवा इञ् "इञः प्राच्यभरतेषु" पा० युवप्रत्ययस्लुक्। गोत्रप्रवर्त्तकपन्नागारर्षेः १गोत्रापत्ये २तदीये यून्यपत्ये च।

पाप न० पाति रक्षति आत्मानमस्मात् पा—अपादाने प। १नरकहेतौ दुरदृष्टे तत्साधने २हिंसादौ ज्योतिषोक्तेषु अर्द्धोनचन्द्ररविप्रभृतिषु ग्रहेषु पापग्रहशब्दे दृश्यम्। पापलक्षणं पापसत्तायां प्रमाणञ्च प्रा०वि० उक्तं यथा ननु किं पापलक्षणम् उच्यते चोदनालक्षणोऽर्थोधर्म्म इति धर्मलक्षणं कृत्वा सूत्रकारेण जैमिनिना वेदैकप्रतिपाद्योऽनर्थोऽधर्म्म इत्यधर्म्मलक्षणं सूचितम् अनर्थस्य निष्टसाधनं तथा चोक्तं भाष्यकृता कोऽर्थो योऽभ्युदयाय कोऽनर्थो योऽनभ्युदयाय"। ननु पापसत्तायां किं मानं न तावत् वेदः तस्य वार्त्ता काव्योक्तिते वा प्रामाण्यात् न च दुरितापूर्वं वार्त्ता काव्योक्तितं वा। न च नित्यकर्म्माकरणस्य निषिद्धाचरणस्य च वेदोक्तप्रत्यवायसाधनत्वान्यथानुपपत्त्या कल्प्यं तत्र तथाविधशब्दाभावेन अविद्यत्वेन चावगन्तुमशक्यत्वात्, उच्यते "यो ब्राह्मणायावसुरेत् तं यतेन यातायात्" इति श्रुतौ विहितयज्ञतेरवगोरप्यशक्यतयातनयोः साध्यसाधनभावोऽवगम्यते "हेतु हेतुमतोर्विहितिः" पाणिनिस्मरणादिति यथोक्तं शंखधिकरणे, तथालापि क्वचित् पञ्चम्या क्वचित् तृतीयया क्वचिद्विशेषणेन तदवगम्यते। यथा याज्ञवल्क्यः "विहितस्यानुष्ठानान्निन्दितस्य च सेवनात्। अनिग्रहाच्चेन्द्रियाणां नरः पतनमृच्छति" (अत्र पञ्चम्या) मनुः "शरीरजैः कर्म्मदोषैर्याति स्थावरतां नरः। वाचिकैः पक्षिमृगतां मानसैरन्त्यजातितां। इह दुश्चरितैः केचित् केचित् पूर्वकृतैस्तथा। प्राप्नुवन्ति दुरात्मानो नराः पापविपर्य्ययम्" (अत्र तृतीयया) विष्णुपु० "नरकं कर्म्मणां घोरादेवमाहुर्मनीषिणः" यमः "सुरापो ब्रह्महा गोघ्न सुवर्णस्तेयकृन्नरः। पतितैः संप्रयुक्तश्च तत्संसर्गी गुरुतल्पगः। एते पतन्ति सर्वेषु नरकेष्वनुपूर्वशः"। अत्रैते सुरापादयः पतन्तीति सुरापादीनां पतनकर्त्तृत्वावगतेः पतनकर्त्तृत्वञ्च साधनत्वविशेषः। अतः सुरापानादिविशिष्टस्य पुरुषस्य पतनसम्बन्धे विशेषणस्य सुरापानादेः सति सम्बन्धे पतनसाधनत्वमवगम्यते। "सद्यदग्ध्वाजापत्यानृषभूनाजभेत" इति वत्। एवं "वारिदस्तृप्तिमाप्नोति" इत्यादिवच्च। नरकसाधनत्वस्य वाच्यान्वयाभावात् कथं शब्दादवगतिरिति चेत् संबुवत् विषयविशेषकतया इति ब्रूमः। यथा यातनासाधनादवगोरप्यात्रिवर्त्तितव्यमिति विधिः। तथा नरकसाधनात् सुरापानादेरपि निवर्त्तितव्यमिति"। यथा कालान्तरभावि स्वर्गादिसाधनत्वान्यथानुपपत्त्या यागादेर्दारीभूतधर्मकल्पकता एवं कालान्तरभाविनरकादिसाधनत्वान्यथानुपपत्त्या सुरापानादेर्दारीभूताधर्मकल्पकत्वमिति बोध्यम्। पापमस्त्यस्य अर्श० अच्। ४पापयुक्ते त्रि०। पापं च कायिकादिभेदेन दशविधं दशहराशब्दे २४८२पृ०दर्शितम् कायिकादिभेदेनान्यान्यपि पापान्युक्तानि यथा "प्राणाभिपातनं स्तैन्यं परदारसमापि च। त्रीणि पापानि कायेन सर्वतः परिवर्जयेत्। असत्प्रलापं पारुष्यं पैशुन्यमनृतन्तथा। चत्वारि वाचा राजेन्द्र! न जल्पेत् न चिन्तयेत्। अनभिध्या परस्वेषु सर्वसत्त्वेषु सौहृदम्। कर्म्मणां फलमस्तीति त्रिविधं मनसाचरेत्" भा०शा०दानधर्मः। पापस्य पुरुषस्यावश्यानुवर्त्तित्वं यथा "नाधर्म्मचरितो राजन्! सद्यः फलति गौरिव। शनै-